

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2016

[Назад](#)

[Головна](#)

0 0 0 0 0 0 1 1

УДК: 338.45:621

В. О. Леховіцер,
аспірант, Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

V. O. Lehovitser,
postgraduate, Zaporizhzhya national technical university

FEATURES OF DEVELOPMENT OF MACHINE-BUILDING INDUSTRY IN MODERN TERMS

В статті досліджуються особливості розвитку машинобудівної галузі на національному рівні. Акцентується увага на перспективах машинобудування в Україні. Виокремлено економічну, соціальну та екологічну значущість машинобудівної галузі. Проаналізовано зміни індексу промислової продукції машинобудування за видами діяльності за 2007-2014 рр. На основі статистичного аналізу визначено роль машинобудівної галузі з точки зору соціального (рівень зайнятості та оплата праці) та екологічного аспектів (обсяг викидів шкідливих речовин в атмосферу). Доведено необхідність досліджувати особливості машинобудівної галузі на будь-якому рівні функціонування економіки з позиції концепції сталого розвитку, а саме: економічної, соціальної та екологічної складової.

The peculiarities of the development of the engineering industry at the national level are analyzed. The prospects of engineering industry in Ukraine are focused. The economic, social and environmental importance of the engineering industry are selected. The changes in index of industrial production engineering activity for 2007-2014 years is analyzed. Based on the statistical analysis the role of the engineering industry from the point of view of social (employment and wages) and environmental aspects (emissions of harmful substances into the atmosphere) are defined. The necessity to study the peculiarities of the engineering industry at any level of functioning of economy with the concept of sustainable development, namely economic, social and environmental component is proved.

Ключові слова: *екологізація, машинобудівна галузь, науково-технічний прогрес, обсяг виробництва, рівень зайнятості, оплата праці, сталий розвиток, шкідливі викиди.*

Keywords: *greening, mechanical engineering, scientific and technical progress, volume of production, employment, wages, sustainable development, emissions.*

ВСТУП. Сучасні економічні реалії переконливо доводять, що машинобудування є базовою галуззю розвитку будь-якої країни, адже саме їй належить важлива роль в прискоренні науково-технічного прогресу. Машинобудування забезпечує засобами виробництва інші галузі економіки, тим самим сприяє оновленню та накопиченню капіталу. Крім того, машинобудування – це одна з провідних галузей, яка за вартістю продукції, інвестиційною привабливістю та кількістю зайнятих посідає перше місце у структурі світової промисловості.

Проте, незважаючи на значну роль машинобудівної галузі в економіці України, її розвиток супроводжується значними втратами виробничого і кадрового потенціалу, більше ніж дворазовим скороченням частки продукції машинобудування в промисловому виробництві, підвищенням собівартості продукції, зниженням активності в інноваційно-інвестиційній діяльності тощо. Причиною цього є диспропорційність в національній економіці, відсутність ефективних реформ, неможливість адаптації до умов ринку та освоєння нових ринків збуту. Слід також зазначити, що трансформація галузевої структури продукції машинобудування відбувається на користь металомісткої продукції, а частка наукоємних високотехнологічних галузей має тенденцію до зменшення. При цьому зберігається занадто велика залежність розвитку машинобудування від зовнішньоекономічної діяльності. Темпи імпорту машинобудівної продукції значно випереджають темпи експорту, що негативно впливає на торговельний баланс та збільшує його від'ємне сальдо. Відповідно зростає і частка машинобудівної продукції в загальному імпорті товарів країни. Дефіцит фінансових ресурсів призводить до повільного вирішення проблем відновлення виробничого потенціалу галузі на основі використання інноваційних технологій і реалізації наукових розробок, подальшої зміни структури товарного виробництва й розвитку інвестиційного машинобудування, забезпечення конкурентоспроможності кінцевої продукції. У зв'язку із цим виникає необхідність акцентувати увагу на особливостях розвитку машинобудівної галузі в умовах сталого розвитку національної економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ. Машинобудівна галузь є об'єктом дослідження для широкого кола науковців. Особливості розвитку машинобудування розглядалися в працях таких українських вчених, як: Ю. Барташевська, В. Геєць, Б. Данилишин, Н. Дацій, Ю. Кіндзерський, Т. Кузь, Д. Малащук О. Романко, Л. Федулова [1-7] та інші.

Однак питання розвитку машинобудівної галузі потребує додаткового дослідження щодо виокремлення особливостей на національному рівні в посилення глобалізаційних процесів. Тому, об'єктивною необхідністю подальшого аналізу є обґрунтування ролі машинобудівної галузі у практичній реалізації концепції «сталого розвитку» на всіх рівнях функціонування економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ. Метою статті є дослідження особливостей розвитку машинобудівної галузі на національному рівні задля визначення її економічної, соціальної та екологічної значущості.

РЕЗУЛЬТАТИ. Машинобудівна галузь в Україні є провідним і досить потужним сектором промисловості, який за даними державної служби статистики України охоплює 4460 підприємств, де зайнято 35,5 тис. осіб. Від рівня розвитку машинобудування залежать темпи та масштаби впровадження науково – технічних досягнень в галузях-споживачах машинобудівної продукції. У 2014 р. кількість машинобудівних підприємств, які займалися інноваційною діяльністю склала 2124

одиниць – 21 % від загальної кількості промислових підприємств, загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність – 2482541,3, що складає 32 % загальних витрат, тоді як у 2013 р. лише 25 % [8, с. 166-172].

Незважаючи на значний внесок машинобудування у розвиток національної економіки, слід відмітити, що його частка в структурі промисловості України в посткризовий продовжує зменшуватися. Як свідчать міжнародні статистичні дослідження, в економічно розвинених країнах на частку машинобудування припадає 30-50% від загального обсягу випуску промислової продукції. Так, частка машинобудування в Німеччині складає 53,6%, Японії – 51,5%, Великобританії – 39,6%, Італії – 36,4%, Китаї – 35,2%. Це забезпечує технічне переобладнання всієї промисловості кожні 8-10 років [9]. При цьому частка продукції машинобудування у ВВП країн Євросоюзу складає 36-45%, в США – 10%, в Росії машинобудування забезпечує 18% ВВП. Як свідчать статистичні дані в Україні частка машинобудівних підприємств коливається в межах 10-13% від загального обсягу випуску промислової продукції, що в 3-5 раз менше ніж у провідних країнах світу [10]. Як наслідок, це є основною причиною відставання української промисловості за технічним рівнем від промислово розвинутих країн.

Варто підкреслити, що глобальна криза безпосередньо відобразилася на розвитку національної промисловості, що проявилася у значному скороченні обсягу виробництва продукції. Порівнюючи галузі, частка яких в загальній структурі національної промисловості є найбільшою (металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів крім машин і устаткування, машинобудування, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря), то необхідно відмітити, що після кризи 2008 р. спостерігається стрімке падіння темпів випуску продукції (табл. 1).

Таблиця 1.
Індекси промислової продукції машинобудування за видами діяльності (2007-2015 рр. до попереднього року)

Галузь промисловості	Код за КВЕД-2010	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів крім машин і устаткування	24-25	106,9	88,6	71,2	115,2	111,0	96,	94,7	85,5	83,9
Машинобудування	26-30	118,9	91,9	52,5	141,3	115,9	96,	86,4	79,4	85,9
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	D	101,3	97,3	87,9	109,7	103,6	102,0	98,9	93,4	88,0

Джерело: [10]

Аналіз даних таблиці 1 свідчить про те, що в докризовий період (2007 р.) ці галузі демонстрували тенденції до зростання, при цьому машинобудування мало найбільший темп зростання – 18 %. У 2008 р. відбувається значне скорочення обсягу виробництва промислової продукції. Найскладнішим для машинобудування був 2009 р., коли обсяг виробництва скоротився на 47,5 %, тоді як в інших галузях – 11,4 % та 12,1 % відповідно. У 2010 році спостерігається позитивна динаміка і відбувається зростання обсягів виробництва в основних галузях промисловості, найбільше в машинобудуванні – на 41,3 %. У період 2011-2013 рр. обсяги виробництва продукції машинобудівної галузі скорочуються, а вже у 2014 р. відбувається незначне зростання порівняно із 2013 р. – на 6,4 % відсоткові пункти.

Аналіз індексів промислової продукції машинобудування в розрізі окремих галузей за період 2007-2014 рр. (табл. 2) свідчить, що найбільш перспективним є виробництво електричного устаткування, яке у 2014 р. зросло на 9 %, тоді як в інших підгалузях відбувається скорочення темпів виробництва.

Таблиця 2.
Індекси промислової продукції машинобудування за галузями (2006-2015 рр. до попереднього року)

Галузь/підгалузь	Код за КВЕД-2010	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Машинобудування	26-30	118,9	91,9	52,5	141,3	115,9	96,7	86,4	79,4
Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	26	104,5	101,8	41,2	106,1	102,6	90,5	86	77,9
Виробництво електричного устаткування	27	134,5	82,9	58,4	160	128,6	87,7	91,1	100,9
Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	28	109,6	82	53,2	133,9	110,2	97,3	93,5	88,7
Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів	29-30	134,2	103	54,4	152,6	119	100,5	79,8	64,3

Джерело: [10]

Статистичний аналіз діяльності машинобудівної галузі підтвердив її значущість для національної економіки з точки зору розвитку, зростання та підвищення ефективності промислового виробництва. Тенденції до збільшення її частки в структурі національної економіки дозволить забезпечити стійкі конкурентні позиції національних машинобудівних підприємств у світі та знайти нові ринки збуту.

На нашу думку, особливості розвитку машинобудівної промисловості доцільно розглядати крізь призму основних аспектів сталого розвитку економіки: економічного, соціального та екологічного (рис. 1).

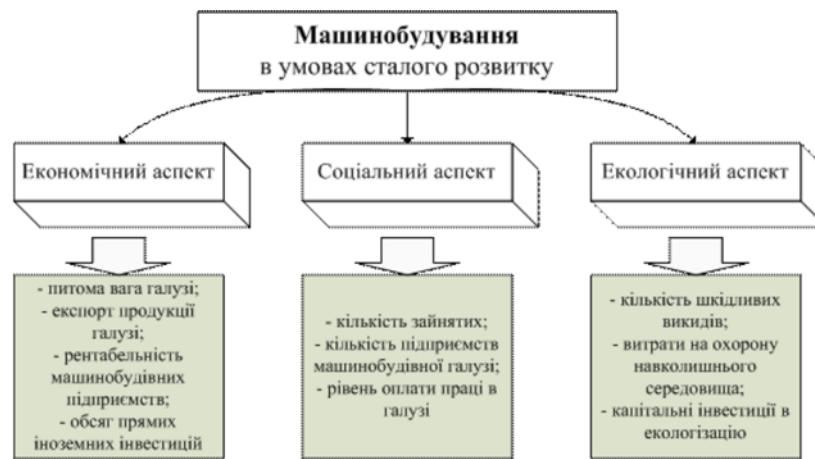

Рис. 1. Особливості машинобудівної галузі на основі концепції «сталого розвитку»

Джерело: Складено автором самостійно

Рисунок 1 демонструє, що економічний аспект розвитку машинобудування визначається через питому вагу галузі у структурі промисловості, обсяг експорту продукції, рівень рентабельності машинобудівних підприємств, а також обсяг прямих іноземних інвестицій. Соціальна значущість може бути зображена кількістю зайнятих; кількістю підприємств машинобудівної галузі; рівнем оплати праці в галузі. Для машинобудівної галузі не менш важливим є екологічний аспект, тобто характер впливу на навколишнє середовище і майбутні покоління. Складовими екологічного аспекту є також кількість шкідливих викидів, витрати на охорону навколишнього середовища та капітальні інвестиції в екологізацію виробництва.

Із врахуванням соціального аспекту сталого розвитку економіки проаналізуємо статистичні дані щодо розвитку машинобудівної галузі за період 2012-2014 рр. в умовах (табл. 3).

Таблиця 3.
Машинобудівна промисловість в галузевому розрізі за період 2012-2014 рр. на засадах сталого розвитку

Рік	Показники	Машинобудування	Виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції	Виробництво електричного устаткування	Виробництво машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань	Виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів та інших транспортних засобів
	Код за КВЕД-2010	26-30	26	27	28	29-30
2012	кількість підприємств, одиниць	4546	796	867	2158	725
	у % до підсумку	10,5	1,8	2	5	1,7
	кількість зайнятих, тис. осіб	45,7	45,7	76	187	212,1
	% до підсумку	1,5	1,5	2,5	6	7
	середня заробітна плата, грн.	2990	2777	2777	3091	3315
	%, від загальної у промисловості (3500 грн.)	85%	79 %	79 %	88 %	95 %
2013	кількість підприємств, одиниць	5103	877	1022	2419	785
	% до підсумку	10,4	1,8	2,1	4,9	1,6
	кількість зайнятих, тис. осіб	41,5	41,5	74,5	174,7	198,1
	% до підсумку	1,4	1,4	2,5	6,2	6,8
	середня заробітна плата, грн.	3174	3083	3058	3282	3274
	%, від загальної у промисловості (3763 грн.)	84%	82 %	81 %	87 %	87 %
2014	кількість підприємств, одиниць	4460	792	907	2126	635
	% до підсумку	10,6	1,9	2,2	5	1,5
	кількість зайнятих, тис. осіб	35,5	35,5	65,6	152,1	169,1
	% до підсумку	1,5	1,5	2,7	6,2	6,0
	середня заробітна плата, грн.	3287	3211	3159	3433	3343
	%, від загальної у промисловості (3988 грн.)	82 %	81 %	79 %	86 %	84 %

Джерело: Складено автором за даними [10]

Аналізуючи машинобудівну галузь з точки зору екологічної складової, зауважимо, що частка підприємств машинобудування в загальному обсязі викидів шкідливих речовин в атмосферу не перевищує 3 %, тоді як питома вага різних галузей промисловості й транспорту в загальному обсязі забруднення атмосфери становить (у %): тепла енергетика – 25,7; чорна металургія – 23,4; нафтовидобувна і нафтохімічна – 13,7; транспорт – 11,6; кольорова металургія – 11,1; гірничодобувна – 7,1; підприємства будівельного комплексу – 3,4; інші галузі – 1,2 [11].

Таким чином, теоретичний аналіз та статистичні дані дозволив виокремити особливості розвитку машинобудівної галузі з позиції економічної, соціальної та екологічної значущості.

ВИСНОВКИ. На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що формування та підвищення конкурентоспроможності економіки України визначається особливостями розвитку окремих галузей. За рівнем значущості слід виокремити машинобудівну галузь, яка відіграє провідну роль в національній економіці з точки зору прискорення впровадження досягнень науково-технічного прогресу, економічного розвитку, забезпечення необхідно соціального розвитку та екологізації виробництва – все це визначає перспективність розвитку машинобудівного комплексу України у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи [Текст] / Ю.М. Барташевська // Європейський вектор економічного розвитку – 2010. – №1. – С.19–25.
2. Новий курс: Реформи в Україні 2010 – 2015. Національна доповідь/ за р. ран.. В.М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
3. Данилишин Б. Машинобудування відновлює свої позиції / Б. Данилишин // Урядовий кур'єр. – 2009. – № 194. – С. 4.
4. Дачій Н.В. Залучення інвестицій як засіб розвитку виробничого потенціалу промисловості / Н.В.Дачій // Финансовые рынки и ценные бумаги. – 2008. – № 20. – С. 27 –31.
5. Кузь Т. Стратегічний розвиток машинобудування в Україні [Текст] / Т. Кузь // Галицький економічний вісник. – 2011. – №1(30). – С. 35–43
6. Романко О.П. Чинники формування конкурентоспроможності машинобудівного підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №3. – С.113–125.
7. Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика. Л.І. Федулова та ін. – К. Основа, 2005. – 550 с.
8. Наукова та інноваційна діяльність в Україні // Державна служба статистики України. – Київ, 2015. – 255 с.
9. Машиностроение Украины: текущие тенденции // Минпром. Информационное агентство. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://minprom.ua/page2/news755.html>.
10. Державна служба статистики України. Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
11. Екологія. Екологічні проблеми промислового комплексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/23380/>

REFERENCES.

1. Bartoszewski, Y. M. (2010) "Development of engineering in Ukraine: state, problems, prospects", *Yevropeyskyy vektor ekonomichnoho rozvytku*, vol. 1, pp. 19-25.
2. Geyets, V. M. *Novyy kurs: Reformy v Ukrayini 2010 – 2015* [New course: Reforms in Ukraine for 2010 – 2015. National report (2010)], NVTS NBUV, Kyiv, Ukraine.
3. Danylyshyn, V. (2009) "Engineering restores its positions", *Uryadovyyi kuryer*, vol. 194, p. 4.
4. Datziy, N. V. (2008) "Attracting investment as a means of developing the productive capacity of industry", *Fynansovyye rynki y tsenny bumagi*, vol. 20, p. 27-31.
5. Kuz, T. (2011) "Strategic development of engineering in Ukraine", *Halyskyy ekonomichnyy visnyk*, vol. 1 (30), p. 35-43.
6. Romanko, A. P. (2009) Factors of formation of competitiveness of machine-building enterprise", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 3, p. 113-125.
7. Fedulova, L. I. (2005) *Innovatsiynyy rozvytok ekonomiky: model, systema upravlinnya, derzhavna polityka* [Innovative development of economy: model, management system, public policy], Osнова, Kyiv, Ukraine.
8. *Naukova ta innovatsiynna diyalnist v Ukrayini* [Scientific and innovation activity in Ukraine] (2015), State statistics service of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
9. The engineering industry of Ukraine: current trends // the Ministry of industry. News Agency. [Online], available at: <http://minprom.ua/page2/news755.html>.
10. The state statistics service of Ukraine. Emissions of pollutants and greenhouse gases into the atmospheric air from stationary sources of pollution [Online], available at: <http://ukrstat.gov.ua/> (7 April 2016)
11. Ecology. Environmental problems of industrial complex [Online], available at: <http://buklib.net/books/23380/>(7 April 2016).

Стаття надійшла до редакції 30.04.2016 р.

